

บทที่ 4

การสร้างฟาร์มแพะ

ความสำคัญของการวางแผนการจัดการโรงเรือน

การจัดการโรงเรือนและอุปกรณ์ในฟาร์มนั้นมีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการจัดการการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่ของเกษตรกรให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และสามารถที่จะเตรียมพร้อมสำหรับรองรับการเปลี่ยนแปลงหรือการขยายขนาดของฟาร์มได้ในอนาคตอย่างเหมาะสมนั่นเอง การวางแผนการจัดการโรงเรือนในฟาร์มจะต้องครอบคลุมถึงทุกส่วนของฟาร์ม เช่น โรงเรือนเลี้ยงแพะ โรงเก็บอาหาร โรงเก็บเครื่องมือ หรือสถานที่กำจัดของเสีย เป็นต้น โดยการจัดการฟาร์มที่เหมาะสมจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้สูงสุดในขณะเดียวกันก็ต้องสามารถลดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย มีการใช้แรงงานให้น้อยที่สุด โดยควรจัดการการทำงานให้ง่ายและสะดวกกับผู้เลี้ยงที่สุดด้วย

รูปแบบการเลี้ยงแพะ

ในการออกแบบการสร้างโรงเรือนที่ใช้เลี้ยงแพะจะต้องคำนึงถึงระบบการเลี้ยงแพะ และออกแบบให้เหมาะสมกับระบบนั้นๆ ซึ่งการเลี้ยงแพะโดยทั่วไปจะแบ่งได้เป็น 2 ระบบ คือ การเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง และการเลี้ยงไว้ในโรงเรือน

การเลี้ยงแพะแบบปล่อยในทุ่งหญ้า

การเลี้ยงแพะแบบปล่อยเลี้ยงตามทุ่งหญ้า หรือในพื้นที่สาธารณะนั้นถือเป็นระบบการเลี้ยงที่นิยมกันในห้องที่ของเกษตรกรในประเทศไทยเพราะมีต้นทุนการผลิตต่ำ มีการสร้างโรงเรือนให้พักเฉพาะในช่วงเวลากลางคืนหรือในช่วงสภาพอากาศไม่เหมาะสม ดังนั้นโรงเรือนที่สร้างนั้นจึงมักจะไม่มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกใดๆมากนัก เนื่องจากเกษตรกรจะให้แพะใช้เวลาอยู่ในทุ่งเป็นส่วนใหญ่ การปล่อยแพะเลี้ยงในทุ่งหญ้านั้นจะทำการปล่อยให้แพะเข้าแทะเล็มหาอาหารกินเองตามทุ่งหญ้าที่มีอยู่ได้ตามสบาย อาจมีการสร้างโรงเรือนที่เป็นเพิงพักหลบแดดฝนแบบง่ายๆ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นใดนอกจากที่ให้น้ำ หรืออาจเพิ่มรางสำหรับให้อาหารข้นและเกลือแร่ตั้งไว้ให้แพะบ้าง ลักษณะหลังคาโรงเรือนอาจจะใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในห้องถิ่นทำเป็นเพิงพักแบบเพิงหมาแหงนหรือหลังคาแบบจั่วก็ได้ หากพื้นที่ที่ปล่อยแพะเป็น

พื้นที่ที่มีรั้วรอบขอบชิดก็สามารถปล่อยแพะให้เดินไปมาได้ทั่วไปในเขตรั้วนั้นได้ แต่หากการปล่อยแพะไว้ในสถานที่ที่เป็นทุ่งหญ้าสาธารณะก็จำเป็นจะต้องทำการผูกมัดแพะไว้โดยอาจใช้เชือกที่มีความยาวพอสมควรหรืออาจยาวประมาณ 5-10 เมตร เพื่อที่จะให้แพะสามารถเดินหาอาหารและแทะเล็มหญ้าได้ตามความต้องการ

ภาพที่ 4.1 การเลี้ยงแพะแบบปล่อยแทะเล็มในทุ่งและใช้เชือกผูกมัด

การเลี้ยงแพะภายในโรงเรือน

การเลี้ยงแพะภายในโรงเรือน เป็นระบบที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การจัดการเกี่ยวกับตัวแพะ การสุขาภิบาล การดูแลสุขภาพ การให้อาหาร และการรีดนมแพะ เป็นต้น โดยเฉพาะในฟาร์มขนาดใหญ่ที่มีจำนวนแพะมากการใช้โรงเรือนจะช่วยให้การทำงานและการใช้อุปกรณ์ต่างๆสามารถทำได้สะดวกยิ่งขึ้น โรงเรือนที่ใช้เลี้ยงแพะโดยทั่วไปนิยมสร้างแบบยกพื้นสูง และส่วนของพื้นคอกหรือโรงเรือนนิยมทำเป็นพื้นไม้ระแนง ทั้งนี้โรงเรือนที่มีการยกพื้นขึ้นและพื้นไม้ระแนงนั้นนอก

จากช่วยให้การดูแลรักษาความสะอาด ในการเก็บกวาดสิ่งปฏิกูลจากการขับถ่ายของแพะแล้ว ยังช่วยให้เกิดการระบายอากาศที่ดี และไม่ทำให้แพะต้องนอนอยู่บนพื้นที่ชื้นแฉะที่แพะไม่ชอบ

โรงเรือนที่สร้างควรมีความมั่นคงแข็งแรง มีหลังคากันแดดฝน ส่วนของผนังของโรงเรือนอาจจะมีการตีฝ้ากันหรือไม้ก็ได้ แต่ถ้าหากไม่ตีฝ้ากันอาจจะใช้ผ้าตาข่ายซึ่งกันเป็นมุ้งที่สามารถยกขึ้นลงได้ในเวลากลางคืนหรือในช่วงที่มีฝนตก ซึ่งการใช้มุ้งกันนี้จะมีข้อดีในแง่ของการระบายอากาศและช่วยกันยุงและแมลงในช่วงกลางคืนได้ด้วย

ภายในโรงเรือนอาจจะแบ่งคอกซอยย่อยสำหรับเลี้ยงแพะเป็นรายตัวหรือตีคอกให้มีขนาดกว้างพอจะเลี้ยงแพะได้หลายตัวในคอกเดียว โดยแพะมีความต้องการพื้นที่ในการอยู่อาศัยประมาณตัวละ 1 ตารางเมตร นอกจากนี้ควรมีภาชนะใส่น้ำตั้งทิ้งไว้ให้แพะสามารถกินได้ตลอดเวลาตามความต้องการและรางอาหารที่สร้างไว้ตามความยาวของคอก เพื่อมีพื้นที่พอสำหรับแพะกินอาหารได้ครบทุกตัว โดยรางอาหารควรยกสูงจากพื้นขึ้นมาเล็กน้อยเพื่อให้แพะก้มกินอาหารได้สะดวก

ภาพที่ 4.2 การเลี้ยงแพะในโรงเรือนแบบคอกรวมใช้เลี้ยงแพะได้ 10-15 ตัวต่อคอก

ภาพที่ 4.3 การเลี้ยงแพะในโรงเรือนแบ่งคอกใช้เลี้ยงแพะได้ 2-3 ตัวต่อคอก

ภาพที่ 4.4 การเลี้ยงแพะในโรงเรือนแบบคอกเลี้ยงเดี่ยว

ภาพที่ 4.5 ลักษณะโรงเรือนแพะที่ยกพื้นสูง

ภาพที่ 4.6 ลักษณะโรงเรือนแพะที่มีมุ้งตาข่ายยกขึ้นลงได้

ภาพที่ 4.7 ลักษณะคอกแพะอย่างง่ายที่มีมุ้งตาข่ายยกขึ้นลงได้

ภาพที่ 4.8 ลักษณะของบ้านไต่ทางลาดใช้ขึ้นลงโรงเรือนแพะ

ภาพที่ 4.9 การเลี้ยงแพะในคอกบนพื้นไม้ระแนง

ภาพที่ 4.10 พื้นโรงเรือนควรเทให้ลาดเอียงเพื่อให้สิ่งปฏิกูลต่างไหลลงท่อระบายได้

ภาพที่ 4.11 โรงเรือนยกพื้นสูงช่วยให้การทำความสะอาดพื้นโรงเรือนทำได้สะดวก

ภาพที่ 4.12 คอกแพะที่มีการสร้างหลังคาใช้หลบแดดฝน

ภาพที่ 4.13 การสร้างรางอาหารโดยตีรางไปตลอดตามแนวความยาวของคอก

ภาพที่ 4.14 รางอาหารที่มีความยาวตามขนาดคอกช่วยเพิ่มพื้นที่ใช้สอย

ภาพที่ 4.15 รางอาหารควรมีความกว้างและเรียบใช้ใส่อาหารชั้นให้แพะกินได้

ภาพที่ 4.16 รางอาหารควรมีความกว้างและแผ่นกั้นด้านหน้าสูงพอสมควร เพื่อกันไม่ให้อาหารหยาบตกหล่นได้ง่ายเวลาแพะกิน

ภาพที่ 4.17 มีถังหรือภาชนะใส่น้ำสะอาดให้แพะกินได้ตลอดเวลา

ภาพที่ 4.18 มีก้อนเกลือแร่แขวนไว้ให้แพะได้เลียกิน

สถานที่ อุปกรณ์และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ในฟาร์มแพะ การจัดสรรพื้นที่สำหรับปลูกหญ้า

การให้อาหารแพะนั้นนอกจากจะจัดเตรียมหญ้าแห้งและอาหารข้นไว้แล้ว ถ้าหากเกษตรกรมีพื้นที่เพียงพออาจใช้ในการปลูกหญ้าเพิ่มเติม เพื่อการใช้ประโยชน์จากแปลงหญ้า โดยการตัดหญ้าสดให้แก่แพะ จะช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านอาหารและแพะยังชอบกินหญ้าสดอีกด้วย สถานที่ที่ใช้สำหรับการปลูกหญ้าอาจอยู่ในพื้นที่ใกล้กับโรงเรือนพักสัตว์หรือบนพื้นที่แยกออกไปต่างหาก แต่ควรมีความสะดวกในการตัดและนำมาให้สัตว์กิน หรือในบางครั้งการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกหญ้านั้น ยังสามารถใช้ประโยชน์ในแง่ของการปล่อยแพะในแปลงหญ้า เพื่อเข้าทะเล็มในบางโอกาส เช่น ในช่วงอากาศแจ่มใสฝนไม่ตกและในหน้าหนาวหรือในแพะ พ่อแม่พันธุ์ที่ต้องมีการออกกำลังกาย และการหัดเดินเพื่อเข้าประกวด เป็นต้น นอกจากนี้ในการจัดเตรียมแปลงปลูกหญ้าควรมีการปรับพรวนหน้าดินและใส่ปุ๋ยบำรุงดิน เพื่อเป็นการเพิ่มธาตุอาหารในดินจะช่วยให้หญ้าที่ปลูกเจริญเติบโตงอกงาม ให้ผลผลิตสูงและมีอายุการใช้งานของแปลงหญ้าที่ยาวนานอีกด้วย

ภาพที่ 4.19 สถานที่สำหรับใช้ปลูกหญ้าเพื่อตัดหญ้าสดให้แพะกิน

ภาพที่ 4.20 การตัดหญ้าสดมาเตรียมใส่ในรางอาหารไว้ให้แพะกิน

การจัดหาสถานที่สำหรับเก็บอาหาร

ในการเลี้ยงแพะนั้น นอกจากการสร้างโรงเรือนให้เป็นคอกพักอาศัยของแพะแล้ว อาจต้องจัดเตรียมสถานที่ หรือห้องสำหรับเก็บอาหาร เพื่ออาหารที่เตรียมไว้ให้แก่แพะจะถูกเก็บรักษาไว้อย่างดีไม่มีการปะปนกับสิ่งแวดล้อม และช่วยป้องกันพวกสัตว์ฟันแทะหรือแมลงที่อาจเป็นพาหะนำโรคต่างๆมาสู่สัตว์และคน โดยอาจทำการสร้างห้องหรือโรงเรือนต่างหากให้อยู่ใกล้บริเวณโรงเรือนที่พักสัตว์เพื่อสะดวกในการดูแลและเตรียมอาหารให้แก่แพะ ซึ่งส่วนใหญ่อาหารที่จัดเตรียมไว้มักจะเป็นหญ้าแห้งจึงต้องเก็บไว้ในที่มีอากาศถ่ายเทสะดวกไม่อับที่บจนเกินไป อีกทั้งไม่ปล่อยให้ตากแดดจนทำให้หญ้าแห้งที่เก็บไว้เสื่อมคุณภาพและมีอายุการใช้งานลดลงได้ ในส่วนของอาหารชั้นก็เช่นเดียวกันเนื่องจากเป็นอาหารที่มีการเสียหายได้ง่ายถ้าเก็บรักษาไม่ดีพอ เช่น การทิ้งอาหารชั้นตากแดดจนแห้งจะทำให้อาหารเน่าเสียเสื่อมคุณภาพลงนำไปใช้เป็นอาหารให้แพะกินอีกไม่ได้หรือการถูกแทะทำลายโดยนก หนู และแมลงนำโรคจะทำให้อาหารปนเปื้อนสิ่งสกปรกและเชื้อโรคได้

ภาพที่ 4.21 จัดให้มีสถานที่สำหรับใช้เก็บหญ้าแห้งและอาหารชั้นเป็นสัดส่วนแยกจากโรงเรียน

ภาพที่ 4.22 การสร้างเพิงใช้เก็บอาหารโดยมีมุ้งป้องกันนก หนู และแมลงเข้าทำความเสียหาย

ภาพที่ 4.23 หญ้าแห้งที่เตรียมไว้ให้แพะกินต้องมีที่เก็บอย่างดีไม่ให้ตากแดดตากฝน

ภาพที่ 4.24 ในโรงเก็บอาหารหยาบอาจมีเครื่องย่อยหญ้าแห้งให้มีขนาดสั้นลง

การจัดการบำบัดสิ่งปฏิกูลและของเสียจากการเลี้ยงแพะ

ในฟาร์มเลี้ยงแพะที่มีการจัดการการเลี้ยงแพะในโรงเรือน มักจะหลีกเลี่ยงเรื่องของการสะสมของมูลแพะและอาหารที่เหลือจากในแต่ละวันไม่ได้ ซึ่งต่างจากการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งเพราะแพะจะถ่ายมูลไว้ในแปลงหญ้ากลายเป็นปุ๋ยให้แก่แปลงหญ้า ช่วยให้เกษตรกรไม่ต้องยุ่งยากทั้งด้านเวลาและแรงงานที่ใช้ในการจัดการของเสียเหล่านี้ แต่ในฟาร์มที่มีโรงเรือนต้องมีการจัดการด้านความสะอาด และการกวดเศษอาหารเหลือที่แพะไม่ยอมกินนั้นออกจากรางอาหาร และกวดมูลแพะบนพื้นโรงเรือนหรือน้ำเสียที่ได้จากการชะล้างคอก ควรมีการบำบัดเพื่อไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน หรือเป็นแหล่งสะสมสิ่งสกปรกอันเป็นพาหะนำโรคมายังคนและสัตว์ได้ ในการจัดการสิ่งปฏิกูลในฟาร์มแพะนั้นอาจจัดทำไว้ง่ายๆเพียงการขุดหลุมหรือบ่อในบริเวณหลังโรงเรือน เพื่อเป็นที่รองรับเศษอาหารและมูลแพะที่เตรียมจะกวาดไปทิ้งและควรทำทางระบายน้ำเสียไปตามท่อเพื่อไหลลงหลุมนั้นด้วย ผลจากการทำบ่อบำบัดนี้นอกจากจะช่วยในการกำจัดกลิ่นและเศษขยะสิ่งปฏิกูลแล้ว ยังนำมูลแพะมาใช้เป็นปุ๋ยคอกใส่แปลงหญ้าและเรือกสวนไร่นาของเกษตรกร หรือจัดสร้างเป็นบ่อหมักก๊าซชีวภาพได้อีกด้วย

ภาพที่ 4.25 สถานที่สำหรับขุดบ่อเพื่อบำบัดขยะสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียจากฟาร์มแพะ

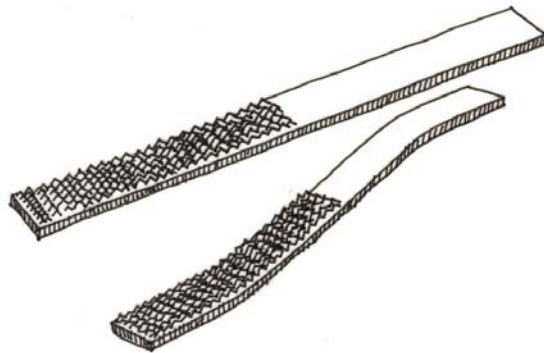
อุปกรณ์อื่น ๆ ที่จำเป็นที่ต้องในการจัดการกับตัวสัตว์

การตัดแต่งกีบ

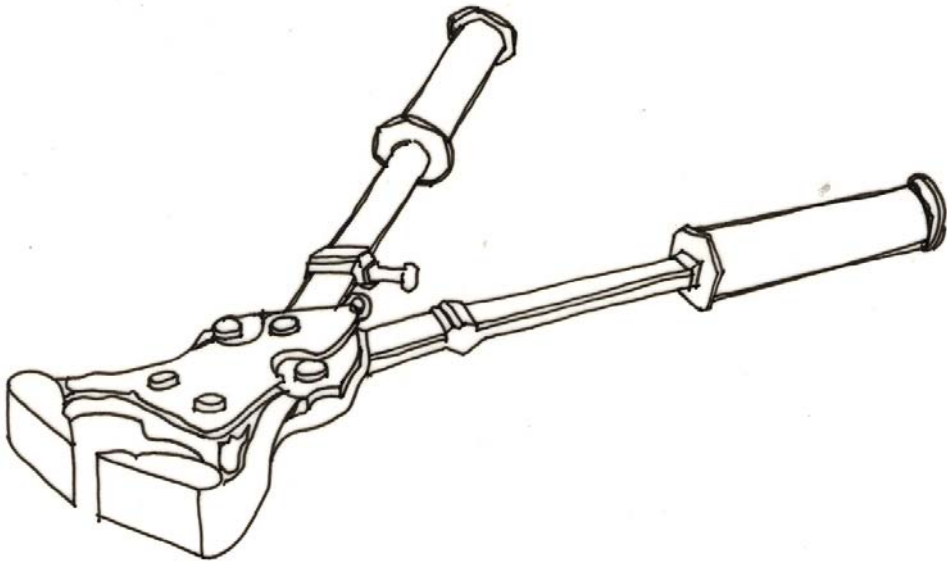
การตัดแต่งกีบเป็นการจัดการกับตัวสัตว์ที่จำเป็นจะต้องคอยดูแลอยู่เป็นประจำซึ่งหากปล่อยให้กีบยาวเกินไปอาจส่งผลเสียต่อท่าทางการยืน การเดิน หรือจะทำให้แพะมีอาการเจ็บกีบและขาจากการยืนไม่สมดุลหรือผิดท่าได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ที่การดูแลกีบมีความสำคัญอย่างมากเพราะถ้ากีบเท้าไม่ดี มีอาการเจ็บกีบและขา หรือมีท่าทางการยืนที่ไม่มั่นคงจะทำให้มีผลต่อการขึ้นผสมพันธุ์ได้ ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดแต่งกีบมีอยู่หลายชนิดที่สามารถเลือกใช้ได้ตามความถนัดและความสะดวกของผู้ทำการตัดแต่งกีบ เช่น คีมตัดกีบ กรรไกรตัดแต่งกีบ ตะไบแต่งกีบที่มีทั้งแบบตรงและแบบโค้ง มีดตัดแต่งกีบชนิด 2 คม และมีดเหลากีบ เป็นต้น

ระยะเวลาของการกำหนดว่าแพะควรตัดแต่งกีบเมื่อใดนั้นไม่จำเพาะนัก เนื่องจากว่าการตัดแต่งย่อมขึ้นกับความยาวของกีบ และสอดคล้องกับการสึกของกีบแพะตามสภาพที่อยู่อาศัย เช่น แพะที่อาศัยและเลี้ยงบนพื้นดินมีกรวดหินอยู่อาจจะช่วยให้กีบสึก และไม่ยาว มาก แต่ถ้าหากเลี้ยงแพะบนโรงเรือนกีบแพะก็จะยาวออกมาเร็วจึงต้องตัดแต่งกีบบ่อยขึ้น

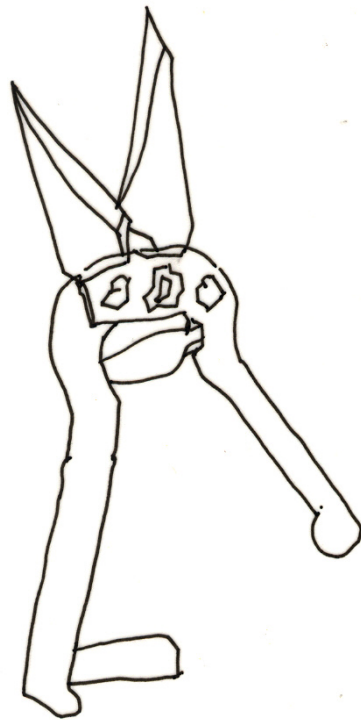
ในการตัดแต่งกีบแพะจะทำได้โดย ให้แพะอยู่ในท่ายืนแล้วจับขาแพะงอขึ้นมาเพื่อตัดแต่งกีบที่ละข้างโดยต้องงอขาแพะให้หงายขึ้น แล้วหนีบไว้ระหว่างเข่าของผู้ที่จะตัดแต่งกีบ จากนั้นจะใช้มีด คีม หรือกรรไกรตัดแต่งกีบค่อยๆ เจือนกีบที่ยาวออกทีละน้อยๆ จนทำให้กีบได้รูปทรงที่เหมาะสม จากนั้นอาจจะใช้ตะไบฝนส่วนปลายกีบที่ตัดแต่งแล้วให้มันเรียบยิ่งขึ้น และค่อยๆ ทำไปที่ละขาจนเรียบร้อย ปกติแล้วในสภาพที่มีความชื้นจะช่วยให้กีบแพะอ่อนนุ่มขึ้นทำให้ง่ายต่อการตัดแต่ง แต่ถ้ากีบแพะแข็งเกินไปอาจทำให้แพะยืนแช่น้ำสักครู่หรือใช้น้ำมันหรือขี้ผึ้งทาที่กีบจะช่วยให้กีบแพะนุ่มขึ้น

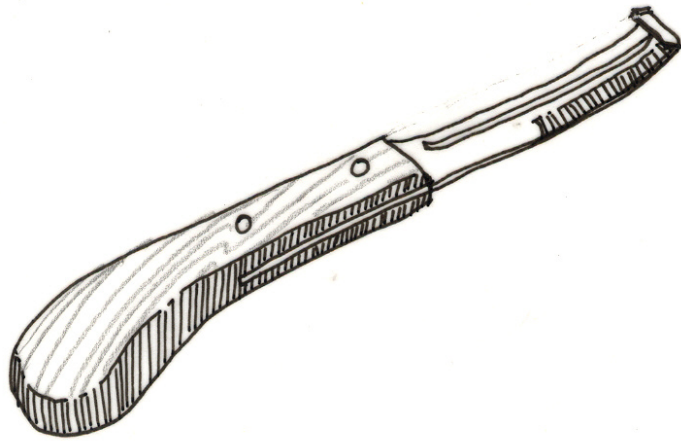
ภาพที่ 4.26 ตะไบแต่งกีบแบบตรงและแบบโค้ง

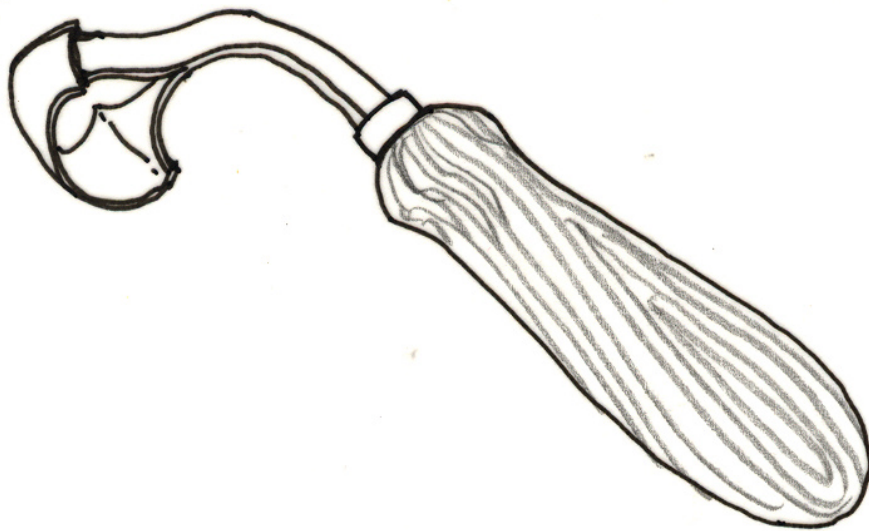
ภาพที่ 4.27 คีมตัดก๊ีบ

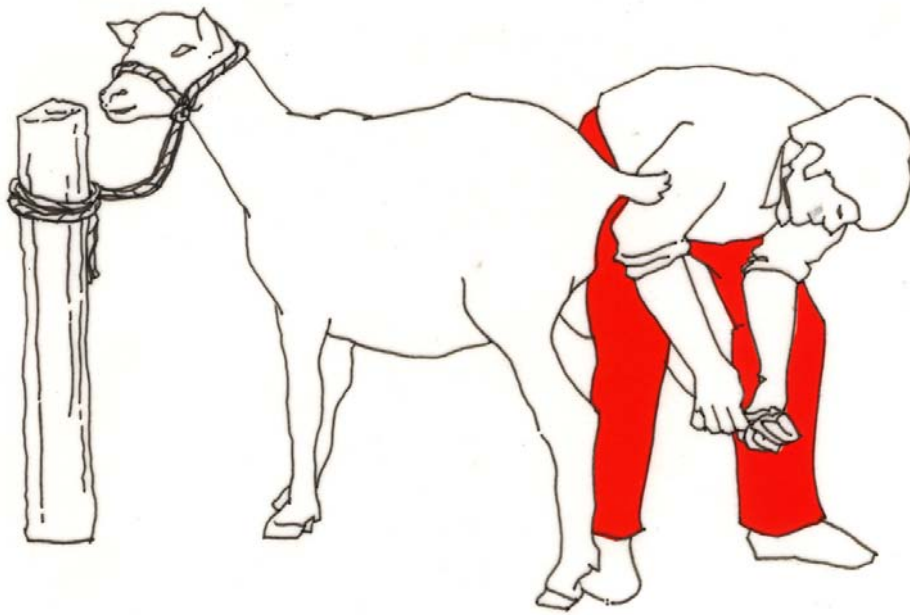
ภาพที่ 4.28 กรรไกรตัดแต่งก๊ีบ

ภาพที่ 4.29 มีดตัดแต่งก๊ีบชนิด 2 ซม

ภาพที่ 4.30 มีดเหลา ตัดแต่งก๊ีบ

ภาพที่ 4.31 ทำทางการจับมัดกับแพะเพื่อการตัดแต่งกีบแพะ

ภาพที่ 4.32 พื้นกีบด้านล่างที่ยาวเกินไปและไม่เรียบอาจทำให้แพะยืนได้ลำบาก

ภาพที่ 4.33 เนื้อกีบด้านล่างที่ยาวไม่สม่ำเสมอทำให้ข้อนิ้วบิด แพะจะเดินและยืนไม่สะดวก

ภาพที่ 4.34 กีบที่ยาวเกินไปทำให้แพะยืนไม่สมดุลและทำให้กีบบิด

การทำเครื่องหมายและแบบบันทึกตัวสัตว์

การทำเครื่องหมาย และแบบบันทึกตัวสัตว์นั้นมีวิธีการ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเครื่องหมายตัวสัตว์หลากหลายแบบแล้วแต่ความสะดวก ประหยัด และประโยชน์ในการใช้สอย ซึ่งแต่ละวิธีก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไปตามสภาพการเลี้ยงแพะในฟาร์ม โดยวิธีการทำเครื่องหมายแพะนั้นมีหลายวิธี เช่น การใช้สร้อยคอ การตัดหู การติดเบอร์หู การสักเบอร์หู เป็นต้น

การใช้สร้อยคอ (Neck chain) เป็นวิธีการทำเครื่องหมายที่นิยมกันมากสำหรับแพะ โดยเฉพาะแพะที่เลี้ยงในคอกหรือโรงเรือน โดยการจัดหาเชือกหรือโซ่คอ และแขวนป้ายเบอร์หรือชื่อของแพะไว้ ถือว่าเป็นวิธีที่ทำงานง่าย ประหยัด ไม่ทำให้แพะเจ็บปวด สามารถมองเห็นได้ง่ายใช้ได้กับแพะทั่วไปทุกขนาด แต่อาจจะไม่เหมาะกับแพะที่ปล่อยทุ่ง เนื่องจากเวลาที่แพะวิ่งเล่น หรือบุกเข้าป่ารกป้ายชื่อและโซ่อาจหลุด หรือขาดหายได้ง่าย และอาจจะต้องมีการเปลี่ยนขนาดของเชือกหรือโซ่บ่อยตามขนาดของแพะที่โตขึ้นเรื่อยๆ

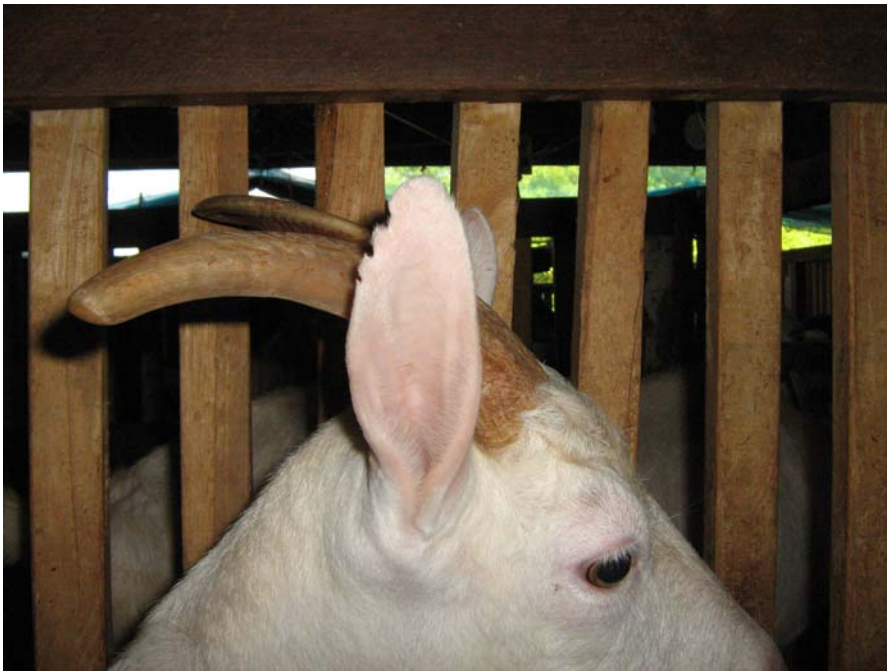
การตัดหู (Ear mark) เป็นวิธีการทำเครื่องหมายแบบถาวรโดยการตัดส่วนปลายใบหูออกเป็นติ่งรูปตัว **U** หรือรูปตัว **V** แต่วิธีนี้อาจไม่เป็นที่นิยมนัก เนื่องจากเสี่ยงต่อการเกิดบาดแผลเน่าเปื่อยหากรักษาความสะอาดของบาดแผลไม่ดีพอ หรือเกิดการวางไข่ การเจาะซอนไขแผลของตัวอ่อนแมลงวัน อีกทั้งการตัดหูจะทำให้แพะเกิดความเจ็บปวดมากกว่าวิธีอื่น รวมถึงทำให้แพะหน้าตาและใบหูไม่สวย เบอร์ที่จัดทำได้ก็มีจำนวนจำกัด

การติดเบอร์หู (Ear tag) เป็นวิธีการทำเครื่องหมายอีกรูปแบบหนึ่งที่นิยมมากทำได้ง่าย สะดวก โดยเบอร์หูและคีมติดเบอร์หูนั้นมีการผลิตและจำหน่ายทั่วไป การติดเบอร์หูนั้นจะใช้คีมเจาะติดเบอร์ด้านบนของใบหู ห่างจากโคนหูเล็กน้อย และควรให้ขอบของป้ายเบอร์หูแนบใบหูและติดชิดขอบใบหูพอดี ไม่ปล่อยให้หย่อนต้องแต่ง เพราะอาจทำให้ป้ายเบอร์หูเกี่ยวกับกิ่งไม้หลุดหายได้ง่ายเมื่อปล่อยแพะลงทะเล็มในทุ่งหญ้า

การสักเบอร์หู (Ear tattoo) เป็นวิธีการทำเครื่องหมายแบบถาวรโดยการใช้คีมสักเบอร์ แบบเบอร์สำหรับสักและหมึกสักนั้นมีจำหน่ายทั่วไป วิธีการสักเบอร์หูควรสักบริเวณที่ไม่มีขนและอยู่ระหว่างเอ็นหู การสักควรสักให้ห่างจากโคนหู โดยกะขนาดของตัวเลขและตัวอักษรให้พอดีกับความกว้างของใบหู วางคีมสักเบอร์หูที่มีบล็อกรองเข็มที่เรียงเป็นรูปตัวเลข และตัวอักษรตามที่ต้องการให้พอดีแล้วกดคีมสักอย่างรวดเร็วและแรงพอสมควร เมื่อปล่อยคีมออกจะมีรอยจุดตัวเลขที่สัก อาจมีเลือดซึมบ้างเล็กน้อย ให้เอาหมึกสักทาบริเวณรอยแผลให้ทั่วตัวเลขที่ได้จะติดอยู่ทนนาน การสักเบอร์หูนี้เป็นวิธีที่ทำได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย และสามารถทำเบอร์ได้ไม่จำกัด แต่เบอร์ที่ได้อาจมีขนาดเล็ก มองเห็นได้ยากตามขนาดของใบหูแพะ และหากใบหูแพะมีคราบสกปรกเกาะติดอาจทำให้อ่านเบอร์ได้ยากขึ้น

ภาพที่ 4.35 การใช้สร้อยคอ (Neck chain)

ภาพที่ 4.36 การตัดหู (Ear mark)

ภาพที่ 4.37 การติดเบอร์หู (Ear tag)

ภาพที่ 4.38 การสักเบอร์หู (Ear tattoo)

ภาพที่ 4.39 อุปกรณ์และหมึกสำหรับการสักเบอร์หู

การสูญเสียเขา (Dishorning)

การสูญเสียเขาแพะ (Dishorning) เป็นการจัดการเกี่ยวกับตัวแพะที่อาจจะพิจารณาว่าจำเป็นต้องสูญเสียเขาแพะมากน้อยเพียงใดหรือเป็นความต้องการของเกษตรกรหรือไม่ เนื่องจากในทางปฏิบัติเขาแพะนั้นอาจมีประโยชน์ในแง่ของการจัดการบังคับสัตว์ โดยใช้เชือกคล้องไว้กับเขาผูกโยงไว้กับคอก เพื่อให้แพะยืนนิ่งและไม่สะบัดหัวช่วยให้การรีดนมสะดวกขึ้นหรือจะใช้จับบังคับให้สามารถปฏิบัติงานในการฉีดยา เจาะเลือด และป้อนยาถ่ายพยาธิ นอกจากนี้การที่เกษตรกรบางรายไม่ทำการสูญเสียเขาแพะ เพราะว่าเขาแพะเป็นส่วนที่ทำให้แพะดูดีมีความสวยงามโดยเฉพาะแพะพ่อพันธุ์ หรือบางครั้งการสูญเสียเขาอาจจะไม่ได้ผลดีนักเพราะถึงแม้จะสูญเสียเขาแพะแล้วตั้งแต่เล็กๆ แต่เมื่อแพะโตขึ้นเขาจะงอกขึ้นมาใหม่ได้และมีลักษณะหงิกงอผิดรูปไป ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสูญเสียเขาแพะนั้นมีการทำลายเซลล์สร้างเขาได้ไม่หมด

ส่วนข้อดีของการสูญเสียเขาคือ จะช่วยลดอันตรายที่เกิดกับตัวแพะหรือที่จะเกิดแก่ผู้เลี้ยงจากการชน โดยเฉพาะแพะพ่อพันธุ์ที่มักจะมีควมคึกและก้าวร้าวกว่าตัวเมีย การสูญเสียเขาแพะมักจะทำเมื่อแพะอายุที่ประมาณอายุ 3-5 วัน ซึ่งเขาจะยังไม่เจริญงอกออกมา เนื่องจากจุดประสงค์ของการสูญเสียเขานั้นเพื่อเป็นการทำลายเซลล์สร้างเขา ซึ่งมีลักษณะเป็นตุ่มนูนขึ้นที่ส่วนหัวเรียกว่าตุ่มเขา การทำการสูญเสียเขานี้ต้องทำในขณะที่แพะยังเล็ก เนื่องจากสามารถทำ

ได้ง่าย สะดวกในการจับบังคับ รวมถึงแผลที่เกิดขึ้นจะมีความเสียหายน้อย แผลเจ็บปวดน้อย แผลมีขนาดเล็ก และสามารถรักษาให้หายได้ง่าย

วิธีการสูญเสียเขามีหลายวิธี เช่น การใช้หัวแรงไฟฟ้า การใช้ความร้อนจากเหล็กเผาไฟ และการใช้สารเคมีที่มีฤทธิ์กัดกร่อนเนื้อเยื่อทอคุมเขา ซึ่งวิธีการทั้งการใช้ความร้อน และสารเคมีล้วนแต่มีผลต่อการทำลายเซลล์สร้างเขาของลูกแพะทั้งสิ้น แต่ในวิธีการนั้นๆอาจมีข้อดี ข้อเสียแตกต่างกันไปในแต่ละวิธี

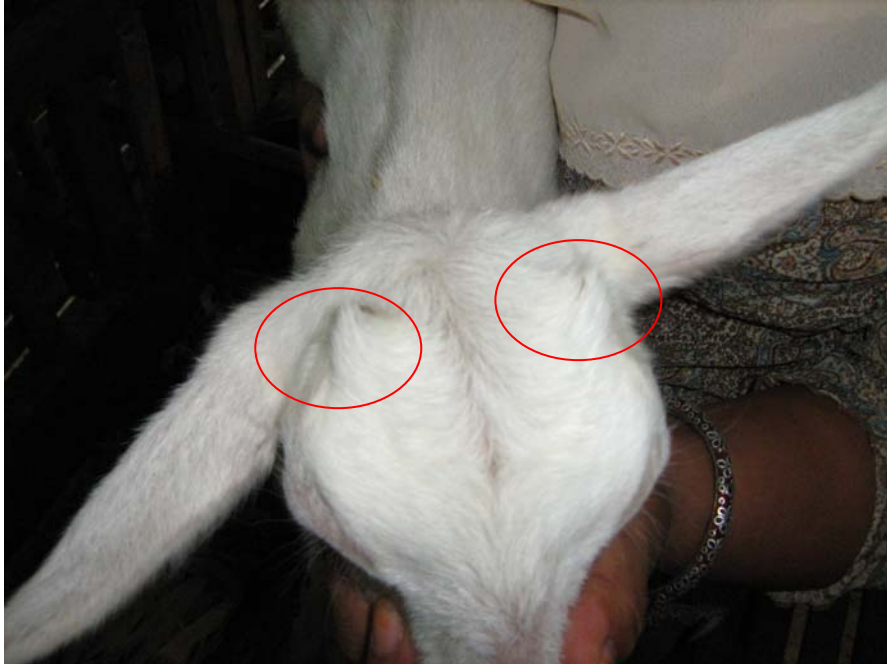
การสูญเสียเขาโดยการใช้เหล็กเผาไฟจี้ทำลายตุ่มเขา ถือเป็นวิธีที่ใช้ทำลายเซลล์สร้างเขาที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำลายเขาได้แน่นอน ตุ่มเขาที่ถูกทำลายมักจะไม่มีการงอกออกมาภายหลังเมื่อแผลโตขึ้น ถึงแม้จะเป็นวิธีที่หาง่าย ราคาถูก แต่อาจจะเป็วิธีที่ยุ้งยากในแง่ของการเตรียมอุปกรณ์พวกเหล็กเผาไฟ และการดูแลแผล เนื่องจากเป็นแผลที่มีการทำลายเนื้อเยื่อทำให้เกิดอาการปวดแสบปวดร้อน ดังนั้นหลังจากการจี้ตุ่มเขาแล้วต้องมีการดูแลรักษาแผลด้วยยาสมานแผลอย่างสม่ำเสมอจนกว่าแผลจะแห้งสนิท

การสูญเสียเขาโดยใช้หัวแรงไฟฟ้าจี้ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีหลักการเดียวกับการสูญเสียเขาโดยการใช้เหล็กเผาไฟจี้ทำลายตุ่มเขา มีข้อดีข้อเสียของการสูญเสียเขาใกล้เคียงกัน แต่หากการใช้หัวแรงไฟฟ้าก็จะช่วยตัดปัญหาเรื่องการเตรียมอุปกรณ์ เพราะหัวแรงไฟฟ้าหาง่าย ใช้สะดวก มีอุปกรณ์นี้ขึ้นเดียวก็สามารถทำการจี้เขาได้เลย

ขั้นตอนของการสูญเสียเขาโดยใช้เหล็กเผาไฟ หรือใช้หัวแรงไฟฟ้าจี้ตุ่มเขา จะต้องจับบังคับแพะให้นิ่ง โคนขนที่บริเวณรอบๆตุ่มเขาออกทั้งสองข้างแล้วใช้เหล็กเผาไฟหรือใช้หัวแรงไฟฟ้าจี้ลงไปบนตุ่มเขานานประมาณ 10-15 วินาที แล้วจึงค่อยยกออก เมื่อเสร็จแล้วควรทายา รักษาแผลสดและดูแลใส่ยาจนกว่าแผลจะแห้งซึ่งจะใช้ระยะเวลาไม่นานนัก

การสูญเสียเขาโดยใช้สารเคมี เป็นวิธีการทำลายเซลล์สร้างเขาที่มีหลักการของการกัดกร่อนเนื้อเยื่อ สารเคมีที่นิยมใช้คือโปแตสเซียมไฮดรอกไซด์ (Potassium hydroxide) หรือโซดาไฟ โดยวิธีการทำจะต้องโกนขนที่บริเวณรอบๆตุ่มเขาออกทั้งสองข้างแล้วใช้ครีมโซดาไฟทาที่ตุ่มเขา แต่ข้อควรระวังคือต้องทาเจลไว้รอบๆผิวที่อยู่รอบตุ่มเขาเพื่อไม่ให้สารเคมีไหลเยิ้มไปทำอันตรายต่อเนื้อเยื่อบริเวณอื่นหรือไม่ให้ไหลเขาตาเพราะจะทำให้ตาบอดได้ และต้องแยกลูกแพะออกจากแพะตัวอื่นๆประมาณครึ่งถึงหนึ่งชั่วโมงเพื่อป้องกันการเลียแผลกัน

การสูญเสียเขาโดยใช้สารเคมีเป็นวิธีที่มีข้อดีคือ สามารถทำได้ง่าย สะดวก มีราคาถูก แต่อาจจะได้ผลแน่นอนในการทำลายเซลล์สร้างเขาได้ไม่เท่ากับวิธีการสูญเสียเขาโดยการใช้เหล็กเผาไฟหรือใช้หัวแรงไฟฟ้าจี้ตุ่มเขา ทั้งนี้พบว่าในแพะบางตัวเมื่อโตขึ้นเขาจะสามารถงอกออกมาได้อีก ทำให้ลักษณะรูปร่างเขาจะผิดรูป หงิกงอ ไม่สวยงาม

ภาพที่ 4.40 ตำแหน่งของตุ่มเขาในลูกแพะ

ภาพที่ 4.41 หัวแรงไฟฟ้าสุญเขา

การตอน (Castration)

การตอนแพะนั้นมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อการควบคุมการแพร่ขยายพันธุ์ของแพะ เพราะแพะเป็นสัตว์ที่มีการเป็นหนุ่มเป็นสาวเร็ว ซึ่งในแพะบางตัวอาจเริ่มเป็นสัดครั้งแรกตั้งแต่อายุเพียง 3-4 เดือน ดังนั้นหากมีการเลี้ยงลูกแพะแบบรวมฝูงโดยที่ยังไม่ตอนตัวผู้ อาจมีการผสมพันธุ์กันในฝูงได้ ข้อเสียของการผสมพันธุ์กันในฝูงนี้ นอกจากจะส่งผลกระทบต่อ การหยุดชะงักการเจริญเติบโตของแพะแล้ว ยังอาจมีการผสมพันธุ์กันในระหว่างพี่น้อง ซึ่งทำให้เกิดการผสมเลือดชิดขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้น การตอนถือเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ผลดี อีกทั้งยังมีผลดีในแง่ที่เมื่อเกษตรกรทำการตอนแพะเพศผู้ตั้งแต่ยังเล็กก็จะช่วยลดผลของกลิ่นสาบจากตัวแพะได้ทางหนึ่ง

การตอนแพะสามารถทำได้เช่นเดียวกับวิธีการตอนโค กระบือ นั่นคือวิธีการใช้คีมเบอร์ดิซโซหนีบ เพื่อตัดส่วนของท่อนำน้ำเชื้อ (Spermatic cords) และวิธีการผ่าตัดเอาส่วนของลูกอัณฑะออก

การตอนโดยใช้คีมเบอร์ดิซโซ (Burdizzo) เป็นวิธีการตอนที่ทำได้ง่ายมีขั้นตอนในการทำไม่ยุ่งยาก และแผลที่เกิดจากการตอนด้วยวิธีนี้จะไม่ทำให้แพะเกิดความเจ็บปวดมาก การดูแลรักษาหลังจากการตอนไม่ยุ่งวุ่นวาย หลักการของการตอนด้วยวิธีนี้จะมีผลทำให้ส่วนของท่อนำน้ำเชื้อ เส้นเลือด และเส้นประสาทที่มาเลี้ยงอัณฑะขาดทำให้อัณฑะฝ่อไม่สามารถผลิตอสุจิได้อีก ขั้นตอนของการตอนต้องทำการจับบังคับให้แพะอยู่นิ่งโดยมักจะให้แพะนอนหงายหรือนอนตะแคง ดึงส่วนของถุงอัณฑะออกมาเพื่อทำความสะอาดและจับคลำบริเวณส่วนเหนือลูกอัณฑะขึ้นไปหาตำแหน่งของท่อนำน้ำเชื้อ จากนั้นจึงจะใช้คีมเบอร์ดิซโซหนีบเป็นระยะเวลาประมาณ 10-15 วินาที โดยหนีบท่อนำน้ำเชื้อที่ละเอียด จากนั้นจึงทายาใส่แผลสดและทายากันแมลงวันป้องกันการมาตอมและวางไข่บนแผล

การตอนโดยวิธีผ่าตัดเอาลูกอัณฑะออก เป็นวิธีทางศัลยกรรมที่ทำการตัดส่วนของลูกอัณฑะออกตั้งแต่ส่วนท่อนำน้ำเชื้อลงไป วิธีผ่าตัดเป็นวิธีที่มีราคาแพงและยุ่งยากกว่าการใช้คีมเบอร์ดิซโซหนีบ ซึ่งต้องคอยระมัดระวังในเรื่องขั้นตอนการกรีดผ่าเปิดอัณฑะ การผูกมัดท่อนำน้ำเชื้อ การห้ามเลือด การดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งก่อนและขณะที่ผ่าตัด รวมถึงการดูแลแผลหลังผ่าตัดเพื่อป้องกันการเกิดแผลติดเชื้อเกิดหนองหรือเป็นบาดทะยักได้

ขั้นตอนการผ่าตัดเอาลูกอัณฑะออก จะต้องจับบังคับให้แพะอยู่นิ่ง จากนั้นจึงใช้น้ำสบู่ฟอกทำความสะอาด และโกนขนที่ลูกอัณฑะ ใช้น้ำยาฆ่าเชื้อเช็ดถุงหุ้มอัณฑะ แล้วจึงใช้น้ำมีดกรีดผ่าเปิดถุงหุ้มอัณฑะ และบีบให้ลูกอัณฑะปลิ้นออกมา จากนั้นใช้ไหมผูกส่วนของท่อนำน้ำเชื้อให้แน่นอย่างน้อยสองเปาะ เพื่อให้แน่ใจว่าปมไหมจะไม่หลุด ซึ่งจะช่วยห้ามเลือดได้ดี

จากนั้นตัดส่วนของลูกอ๊อดออก โดยตัดส่วนใต้ปมใหม่ที่ทำการผูกไว้ แล้วให้ทำเช่นเดียวกันนี้กับลูกอ๊อดอีกข้าง เรียบร้อยแล้วจึงใส่ยารักษาแผลสด ยากันแมลง และนิตยาปฏิชีวนะเพื่อป้องกันการติดเชื้อ ซึ่งแผลผ่าตัดในลูกแพะนั้นจะหายค่อนข้างเร็วคือ ใช้เวลาประมาณ 3-5 วัน แผลก็จะแห้งสนิท

ในเกษตรกรบางรายอาจจะใช้วิธีการตอนโดยใช้ยางรัดไว้ที่ส่วนเหนือลูกอ๊อดทั้งสองข้าง ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการตอนอีกแบบหนึ่งคือ ใช้หลักการเช่นเดียวกับการใช้คีมเบอร์ดิซโซหนีบมีผลทำให้ส่วนของท่อหน้าน้ำเชื้อ เส้นเลือด และเส้นประสาทที่มาเลี้ยงอวัยวะของลูกอ๊อดฝ่อแห้งไม่สามารถผลิตอสุจิได้ แต่วิธีนี้ในทางปฏิบัติแล้วค่อนข้างทำให้ลูกแพะเจ็บปวดและอาจทำให้เกิดแผลเน่าได้ง่ายกว่าวิธีอื่นๆหากไม่มีการดูแลรักษาแผลที่ดี

การตอนแพะตัวเมียก็สามารถทำได้ โดยวิธีการผ่าตัดเอาส่วนของมดลูกและรังไข่ออกไป ซึ่งเป็นการผ่าตัดที่ยุ้งยากมาก ทั้งในส่วนของ การวางยาสลบสัตว์ ขั้นตอนการผ่าตัด และการดูแลรักษาแผลหลังผ่าตัด แต่อย่างไรก็ตามการตอนตัวเมียจะไม่นิยมทำกัน เนื่องจากความต้องการผลผลิตของสัตว์เพศเมียทั้งในส่วนของ การให้ลูก และการให้นมนั่นเอง

ภาพที่ 4.42 คีมเบอร์ดิซโซ (Burdizzo)

ภาพที่ 4.43 ชุดเครื่องมือผ่าตัดตอนเอาลูกอัณฑะออก